

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-88>

УДК 332.1 : 330.3

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ STRATEGIC MANAGEMENT DEVELOPMENT OF REGIONS

Зарічна Олена Володимирівна

доктор економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2947-8732>

Zarichna Olena
Uzhhorod National University

В статті розглянуто особливості стратегічного управління розвитком регіонів, зокрема визначено, що стратегічне управління є важливим процесом, який допомагає відповідно до розробленого плану дій здійснювати важливу перетворення в соціально-економічному розвитку регіонів України. Систематизація поглядів на поняття «стратегічне управління» дозволили вказати на те, що дане поняття для регіону визначає основні дії щодо збалансування економічних, соціальних і правових процесів. У роботі визначено основні завдання стратегічного розвитку регіонів, які направлені на покращення соціально-економічного потенціалу. Зроблено комплексну оцінку стану регіонів України щодо людського і трудового потенціалів, підприємницького сектору, експортно-імпортних напрямках, енергетичної і продовольчої сфери, та бюджету, на основі якої визначено та обґрунтовано основні стратегічні дії щодо стабілізації та перспективного управління розвитком регіонів.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, регіон, регіональний розвиток, стратегічний розвиток.

The regional economy in the conditions of Ukrainian-Russian wars suffered a lot of losses and it will be necessary to spend a lot of time and effort on its recovery, taking into account the massive infrastructural destructions and eliminations of basic industrial areas. The power structures of local, regional and state self-government must, for the sake of renewal to combine effort, develop a clear plan with tactical actions, which at the level of strategic approach will help in a prospect to revive the economy of regions, stabilize political and legal processes and will provide improving quality of life. Therefore, the primary purpose of scientific labour is research of role of strategic management at development of regions and ground of priority directions of their raising in modern terms. To achieve the goal, it is necessary to consider the essence of concept «strategic management», description of features of the strategic development of regions and their effective management, estimation of the state of the economy of regions and lineation of strategic an action in relation to a strategic management development of regions. The relevance of the research lies in the fact that strategic management, in the current conditions, helps to select basic priority directions and define the plan of actions, in relation to an effective management development of regions, and also helps to focus attention on such important components as economic and social development, political and legal processes, etc. For gaining end and put tasks for writing of the article the methods of theoretical research and analysis of the systems, on the basis of which generalized determination of concept «strategic management» and the basic tasks of strategic management development of regions are selected, were used. By an analysis and synthesis, the estimation of the state of basic important constituents of socio-economic potential of regions in the current conditions was carried out, on basis of which, using the method of generalization, the basic strategic actions of effective management of the development of regions were outlined and a general conclusion on the scientific research was developed. The results obtained during the research indicate that only at the successfully developed strategic approach to the management process, specification of approaches, to the revival of economies and determination of effective actions in the direction of strategic management of regional development will help both Ukraine and its regions to improve the socio-economic development.

Keywords: strategy, strategic management, region, regional development, strategic development.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли ринкова економіка перебуває на етапі спаду, важливим питанням є аналіз і оцінка розвитку регіонів України. Перебудова економіки перш за все залежить від визна-

чення стратегічного плану дій, де визначаються основні перспективні напрямки управління регіональним розвитком на довгострокову перспективу, виділення основних стратегій щодо набуття конкурентних пере-

ваг та формування відповідного рівня конкурентоспроможності, фокусування на реорганізацію і розвиток найбільш цінних секторів економічного регіонального розвитку, а також інтенсифікацію діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Тому дослідження стратегічного управління розвитком регіону на сьогодні є необхідним і важливим об'єктом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням суті і значення стратегічного управління приділено багато уваги як з боку вітчизняних науковців, так і з боку дослідників країн зарубіжжя. Такі вчені, як Чандлер А., Портер М., Ансофф І. своїми працями доводять необхідність розроблення ефективної стратегії управління [1–3], Пуцентейло П. Р. Завитій О. П. вказують на стратегічне управління як інструмент, що дозволяє створити умови для розвитку регіону в перспективі, та приймати управлінські рішення відповідно до стратегічних цілей [4]. Жаворонкова Г. В. та Коритько Т. Ю. займались дослідженням стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону [5; 6]. Рогатіна Л. досліджує вплив стратегічного управління на формування конкурентних переваг регіону [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як бачимо, спектр дослідження стратегічного управління розвитком регіону є достатньо великим, але все ж таки враховуючи сьогодишню економічну ситуацію, наслідки пандемії і врешті решт війну, даному питанню необхідно приділити ще більше уваги, адже більшість регіонів України є нестабільними і економічно нерентабельними, а тому необхідно розглянути особливі важелі, напрямки, які допоможуть стратегічно ефективно управляти регіоном, сконцентрувати увагу на продуктивних сферах діяльності та покращувати його соціально-економічний потенціал.

Мета статті – дослідження ролі стратегічного управління в розвитку регіонів та обґрунтування пріоритетних напрямків їх підняття в сучасних умовах. Відповідно до цього необхідно: розглянути сутність поняття «стратегічного управління»; охарактеризувати особливості стратегічного розвитку регіонів та їх ефективного управління; оцінити стан економік регіонів та окреслити стратегічні дії щодо стратегічного управління розвитком регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічне управління є динамічним процесом, що дозволяє на довготривалу перспективу визначити основні пріоритети розвитку як окремо взятої організації, так і

регіону або країни взагалі. Досліджуючи історичний розвиток виникнення поняття «стратегічне управління» звісно необхідно вказати на перші вагомі наукові праці таких вчених як Д. Шендел, К. Хаттен, які визначають стратегічне управління як «процес визначення зв'язку організації з її оточенням, який полягає в реалізації обраних цілей та спробах досягати бажаного стану взаємин з оточенням за допомогою розподілу ресурсів, що дозволяє ефективно й результативно діяти організації та її підрозділам» [8]. Г. Гольдштейн вказував, що стратегічне управління це «діяльність, що спрямована на досягнення висунутих цілей та завдань організації, визначених на основі прогнозування можливих змін у навколишньому середовищі й потенціалу організації, шляхом координації і розподілу ресурсів» [9]. Погляди науковців на стратегічне управління дають можливість говорити, про те, що для регіону і його розвитку саме воно покликане систематизувати процеси регіонального розвитку на основі цілей, засобів і напрямків ефективного управління як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективах. Звісно в сучасних умовах стратегічний розвиток має бути спланований на більш короткий термін, а це дає місцевим органам влади, регіональним виконавчим підрозділам вирішити першочергові завдання, а саме:

1. Визначити пріоритетні цілі збалансування економічних, соціальних і правових процесів в теперішніх умовах.

2. Розробити стратегічні плани розвитку регіонів України, враховуючи воєнні деструктивні зміни.

3. Розробити модель, яка буде направлена не на регресивний сценарій розвитку регіонів, а буде вказувати та вирішувати поточні проблеми за інноваційно-прогресивним сценарієм.

4. Конкретизувати найбільш ефективні та дієві напрямки відродження економічних, соціальних та політико-правових процесів в регіонах, які найбільш постраждали від нападу військ «росії» тощо.

Зважаючи на виділені завдання стратегічного управління розвитком регіонів, необхідним є прийняття та реалізація відповідних рішень щодо ефективного управління на основі розробки і офіційного узаконення окремих стратегій розвитку регіонів. Адже для останніх, стратегія розвитку є важливим інструментом цілеспрямованого впливу органів державної, регіональної і місцевої влади на діяльність суб'єктів адміністративно тери-

торіальних одиниць для того, щоб покращити, підвищити якість життя місцевої громади, соціуму та забезпечення відповідного конкурентоспроможного рівня розвитку регіонів [4, с. 301].

Як зазначив Віталій Безгін, голова підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування: «Регіональна стратегія тепер має ґрунтуватися на новій типології територій. Якщо раніше ми ділили їх за критерієм географічним, рельєфним (наприклад, гірські території), то зараз ключовим фактором стає безпека і віддаленість від збройних можливостей агресора. Саме на це в першу чергу зважатиме інвестор. Рельєф, логістика, наявність інфраструктури і робочих рук стає тим, що набувається, але не є критичним для інвестора» [10].

Звісно ж, що розробка ефективної стратегії розвитку і управління регіоном потребує ґрунтового аналізу соціально-економічного розвитку регіонів. Так, за дослідженнями науковців Інституту регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, сьогодні регіони зазнали дестабілізаційних процесів майже в усіх напрямках: людського і трудового потенціалів, підприємницького сектору, експортно-імпортних напрямках, порушення енергетичної і продовольчої сфери, збільшення дефіциту бюджету, тощо [11]. Вторгнення військ суттєво вплинули на розмір ВВП України, так за прогнозними даними МВФ рівень ВВП може знизитися від 10% до 35%, якщо не відбудеться збільшення окупованих територій України росією. Рівень ділової активності в більшості регіонів України призупинився, майже 50% підприємств не функціонують, або через повне знищення інфраструктури, або не мають фінансової можливості продовжувати діяльність [12]. Значна частина промислових об'єктів, які забезпечувала експортно-імпортні операції та виробляли продукцію на внутрішній ринок пошкоджені та втратили значну частину своїх активів. Міграційні процеси досі ще відбуваються, хоча більша частина людей, які виїхали з України на початку війни (3,6 млн чол.) вже повернулася в міста регіонів, які звільнені повністю або частково [13]. Інші, а це 6,5 млн чол., переїхали в Західні регіони України і покинули свої домівки [14]. Щодо експортно-імпортних операцій, то за даними Міністерства економіки, станом на березень місяць 2022 року зменшення экс-

порту відбулося у 2 рази (2,7 млрд дол.). Найбільших скорочень зазнала металургійна промисловість, а також продукція агропромислового комплексу України. Енергетична сфера також зазнала значних збитків. Через часткове пошкодження і знищення промислових об'єктів в м. Запоріжжя, м. Кременчук, м. Одеса та м. Лисичанськ, які були основними при постачанні енергетичних ресурсів, щодо палива, то воно сьогодні 100% імпортується з інших країн. Невтішна ситуація із бюджетом України. За дослідженням центру економічної стратегії, загальний показник дефіциту загального фонду бюджету за перший квартал 2022 року становив 67,5 млрд грн (близько 2,3 млрд доларів) [12].

Отже, стратегічне управління розвитком регіонів України потребує негайних дій, а тому в першу чергу необхідно:

- розробити новий підхід до податкового і економічного регулювання політичних процесів, зокрема переорієнтувати частково управління місцевими податками в територіальні управління, інвестиційні кошти спрямувати на розбудову і підняття економіки регіонів, міст і селищ, які опинилися в зонах бойових дій;

- більш гнучкіше підходити до розробки стратегічних планів на більш короткотривалий період і зазначенням дієвих тактичних заходів, а також можливо розробити декілька варіантів враховуючи теперішні події та після закінчення війни з агресором;

- реформування адміністративно-територіального устрою, переглянути питання створення територіальних громад, особливо в тих регіонах, які найбільш постраждали від нападів окупантів;

- підтримка бізнесу з боку держави (релокація підприємств), зокрема прийняття низки законів та нормативних документів, які б більш ефективніше організували процеси переміщення підприємств та сприяли збільшенні мобільності робочої сили. Також це буде створювати і нові робочі місця для переселенців;

- посилення співпраці з донорськими організаціями європейських держав щодо розбудови та модернізації інфраструктури відповідних громад, а також підготовки до реалізації проєктів повоєнного соціально-економічного розвитку;

- розвиток та налагодження ефективної транспортної і логістичної інфраструктури, задля забезпечення більш рівномірного розподілу продукції, товарів і послуг та врегулювання експортно-імпортних операцій тощо.

Це тільки невелика частина дій, які необхідно вирішити для того, щоб стабілізувати регіональний розвиток та розвиватись стратегічно збільшуючи і економічні, і соціальні процеси.

Висновки та пропозиції. Отже, з погляду на нинішню ситуацію, вирішення питання, щодо стратегічного управління розвитком регіонів є необхідним. Запропоновані процеси

врегулювання і стабілізації розвитку економік регіонів і України вцілому, повинні допомогти прискорити соціально-економічний розвиток, визначити основні пріоритети щодо вирішення важливих проблем за інноваційно-прогресивним сценарієм, та впровадити систему негайних відновлюваних дій щодо стратегічного управління розвитком регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Chandler A. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Massachusetts Institution of Technology: The Mit Press. 1962, 1990. 465 p.
2. Porter M. E. Competitive strategy. Techniques for analyzing industries and competitor. First Free Press Edition, 1980. 397 p.
3. Ансофф И. Стратегическое управление [сокр. перевод с англ.] / Игорь Ансофф; [науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко]. Москва : Экономика, 1989. 519 с.
4. Пуцентейло П. Р., Завитій О. П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 27. С. 298–308. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_27_40.
5. Коритько Т. Ю. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку регіону. *Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку*. 2012. С. 152–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_14.
6. Жаворонкова Г. В., Жаворонков В. О. Стратегічне управління розвитком регіону. *Проблеми екологічної біотехнології*. 2010. № 1. С. 26–31. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2872/2861>.
7. Рогатина Л. П. Стратегічне управління економічним розвитком, його особливості та роль у формуванні конкурентних переваг регіону. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 92–96. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2018/22.pdf.
8. Schendel D. E. Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging Discipline / D. E. Schendel, K. J. Hatter. *Academy of Management Proceeding*. August. 1972. P. 4.
9. Гольдштейн Г. Я. Стратегический инновационный менеджмент : учеб. пособ. Таганрог : ТРТУ, 2004. 267 с.
10. Як війна змінить регіональну політику в Україні: децентралізація, громади, податки, економіка. URL: <https://agropolit.com/blog/503-yak-viyuna-zminit-regionalnu-politiku-v-ukrayini-detsentralizatsiya-gromadi-podatki-ekonomika> (дата звернення: 22.04.2022).
11. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості : науково-аналітичне видання / наук. ред. Сторонянська І.З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». 2022. 70 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/r20220033.pdf>.
12. Економіка України під час війни: оперативна оцінка, квітень 22. Аналітична записка. *Центр економічної стратегії*. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/UKR_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%96%D0%B4-%D1%87%D0%B0%D1%81-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf
13. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого – 24 березня 2022). *Аналітичний центр Cedos*. URL: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migraciya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf> (дата звернення: 29.03.2022).
14. Україна – дані ВПО: загальне опитування населення (9–16 березня 2022 р.). URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-%E2%80%94-idp-figures-general-population-survey-9-%E2%80%94-16-march-2022> (дата звернення: 18.03.2022).

REFERENCES:

1. Chandler A. (1962, 1990) Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. *Massachusetts Institution of Technology: The Mit Press*.
2. Porter M. E. (1980) Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. Free Press, New York.

3. Ansoff Y. (1989) *Stratehicheskoe upravlenye* [Strategic management] / Yhor Ansoff; [nauch.red. y avt. predysl. L. Y. Evenko (Eds.)]. *Ekonomyka*. 519 p., Moscow. (in Russian)
4. Putsenteilo P. R., Zavytii O. P. (2017) *Osoblyvosti formuvannia stratehii upravlinnia ekonomichnym rozvytkom rehionu* [Features of forming of strategy of management economic development of region]. *Podil'skiy visnyk: silske hospodarstvo, tekhnika, ekonomika* [Podil'skiy announcer: agriculture, technique, economy]. Vol. 27. P. 298–308. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_27_40.
5. Korytko T. Yu. (2012) *Stratehichne planuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu* [Strategic planning of socio-economic development of region]. *Stratehiia i mekhanizmy rehuliuвання promyslovoho rozvytku*. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sim_2012_2012_14.
6. Zhavoronkova H. V., Zhavoronkov V. O. (2010) *Stratehichne upravlinnia roz vytkom rehionu* [Strategic management development of region]. *Problemy ekolohichnoi biotekhnolohii* [Problems of economic biotechnology], no. 1, p. 26–31. Available at: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2872/2861>.
7. Rohatina L. P. (2018) *Stratehichne upravlinnia ekonomichnym rozvytkom, yoho osoblyvosti ta rol u formuvanni konkurentnykh perevah rehionu* [A strategic management, his features and role, economic development is in forming of competitive edges of region]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], no. 2, pp. 92–96. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2018/22.pdf.
8. Schendel D. E., Hatter K. J. (1972) *Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging Discipline*. *Academy of Management Proceeding*.
9. Holdshstein H. Ya. (2004) *Stratehicheskyyi ynnovatsyonnyi menedzhment: ucheb. Posob.* [Strategic innovative management: studies. manual]. Tahanroh: TRTU, 267 p. (in Russian)
10. *Iak viina zminyt rehionalnu polityku v Ukraini: detsentralizatsiia, hromady, podatky, ekonomika* [As war will change a regional policy in Ukraine: decentralization, societies, taxes, economy]. Available at: <https://agropolit.com/blog/503-yak-viyna-zminyt-rehionalnu-politiku-v-ukrayini-detsentralizatsiya-gromadi-podatki-ekonomika> (accessed 22 April 2022).
11. *Ekonomika rehioniv Ukrainy v umovakh viiny: ryzyky ta napriamky zabezpechennia stiikosti: nauko-vo-analitychne vydannia* [An economy of regions of Ukraine is in the conditions of war: risks and directions of providing of firmness: scientifically analytical edition]. Storonianska I.Z. Lviv (Eds.). DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M.I. Dolishnoho NAN Ukrainy». 2022. 70 p. (Seriiia «Problemy rehionalnoho rozvytku»). Available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220033.pdf>.
12. *Ekonomika Ukrainy pid chas viiny: operatyvna otsinka, kviten 22. Analitychna zapyska Tsentr ekonomichnoi stratehii* [An economy of Ukraine is in the war-time: operative estimation, April 22.]. Available at: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/UKR_%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0-%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%96%D0%B4-%D1%87%D0%B0%D1%81-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8.pdf.
13. *Vymushena mihratsiia i viina v Ukraini (24 liutoho – 24 bereznia 2022) Analitychnyi tsentr Cedoss* [The forced migration and war is in Ukraine (on February, 24 – on March, 24 2022)]. Available at: <https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/vymushena-migracziya-ta-vijna-v-ukrai%CC%88ni.docx-1.pdf> (accessed 29 March 2022).
14. *Ukraina – dani VPO: zahalne opytuvannia naselennia (9-16 bereznia 2022 r.)* [Ukraine is information VPO: general public opinion poll (on March, 9–16 in 2022)]. Available at: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-%E2%80%94-idp-figures-general-population-survey-9-%E2%80%94-16-march-2022> (accessed 18 March 2022).